

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**THE USE OF TECHNICAL MEANS DURING OVERT INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS IN PRE-TRIAL INVESTIGATION**

Виноградова А.І., к.ю.н.,

доцентка кафедри кримінального процесу та криміналістики

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імена Тараса Шевченка

Бондар В.І., студент II курсу магістратури

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імена Тараса Шевченка

У статті проведено аналіз питання використання технічних засобів на стадії досудового розслідування під час проведення гласних слідчих (розшукових) дій. Автори наголошують на важливості технічних засобів для спрощення процесу виявлення, фіксації, збирання та збереження доказів, а також для фіксування ходу та результатів проведення слідчих (розшукових) дій.

У статті відображено наукові підходи сучасних дослідників до визначення та класифікації технічних засобів, висвітлюється різноманітність термінології та тлумачень у юридичній та криміналістичній літературі. Окрема увага приділена питанню нормативного регламентування використання технічних засобів під час проведення слідчих (розшукових) дій у Кримінальному процесуальному кодексі України, виявлено низку недоліків, таких як неузгодження термінології, відсутність чітких вимог щодо фіксації тощо. Автори наводять окремі пропозиції щодо вдосконалення та доповнення нормативних положень, що містять вимоги та регулюють порядок використання технічних засобів.

Основна частина статті присвячена детальному огляду технічних засобів, що використовуються при проведенні окремих видів слідчих (розшукових) дій, таких як огляд місця події, обшук, слідчий експеримент, допит, пред'явлення до впізнання та освідчення. Автори аналізують переваги та недоліки використання кожного виду технічних засобів, а також правові вимоги до їх застосування. Особлива увага приділяється новітнім технологіям, таким як безпілотні дистанційно-пілотовані літальні апарати та 3D-сканери, які значно розширюють можливості слідчих, а їх використання сприяє оперативному та ефективному проведенню відповідних слідчих (розшукових) дій.

Автори пропонують рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази та підвищення рівня професійної підготовки слідчих і спеціалістів у сфері використання технічних засобів.

Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення кримінального процесуального законодавства України, а також у правозастосовній діяльності представниками правоохоронних органів або суддівської влади.

Ключові слова: технічні засоби, слідчі (розшукові) дії, кримінальне провадження, досудове розслідування, докази, фіксація, Кримінальний процесуальний кодекс України.

The article establishes the analysis of the issue of the use of technical means at the stage of pre-trial investigation during the conduct of investigative (search) actions. The authors emphasize the importance of technical means for simplifying the process of detection, fixation, collection, and preservation of evidence, as well as for recording the progress and results of investigative (search) actions.

The article reflects the scientific approaches of modern researchers to the definition and classification of technical means, highlighting the diversity of terminology and interpretations in legal and forensic literature. Particular attention is paid to the issue of normative regulation of the use of technical means during the conduct of investigative (search) actions in the Criminal Procedure Code of Ukraine, revealing a number of shortcomings, such as inconsistencies in terminology, the absence of clear requirements for fixation, etc. The authors provide specific proposals for improving and supplementing the regulatory provisions that contain requirements and regulate the procedure for using technical means.

The main part of the article is devoted to a detailed review of the technical means used in the conduct of specific types of investigative (search) actions, such as crime scene examination, search, investigative experiment, interrogation, identification, and examination. The authors analyze the advantages and disadvantages of using each type of technical means, as well as the legal requirements for their usage. Particular attention is paid to innovative technologies, such as unmanned aerial vehicles and 3D scanners, which significantly expand the capabilities of investigators, and their use facilitates the prompt and effective conduct of relevant investigative (search) actions.

The authors offer recommendations for improving the regulatory framework and enhancing the professional training of investigators and specialists in the use of technical means.

The results of the study can be used to improve the criminal procedural legislation of Ukraine, as well as in the law enforcement activities of law enforcement officers or the judiciary.

Key words: technical means, investigative (search) actions, criminal proceedings, pre-trial investigation, evidence, fixation, Criminal Procedure Code of Ukraine.

Науково-технічний прогрес та діджиталізація більшості сфер суспільного життя зумовили активне введення й використання технічних засобів у цілях кримінального провадження, зокрема на стадії досудового розслідування при проведенні слідчих (розшукових) дій. Слушною з цього приводу є думка Д. О. Літкевича, який зазначає, що застосування таких засобів у кримінальному провадженні зумовлюється не тільки прагненням його учасників спростити та прискорити процес розслідування чи судового розгляду, а й властивостями цих засобів значно розширювати діапазон можливостей людського сприйняття [1, с. 240]. З аналізу положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі також – КПК України) вбачається, що їх використання здійснюється в двох основних цілях: 1) спрощення (покращення) процесу виявлення, фіксації, збирання та збереження доказів;

2) фіксування ходу та результатів проведення слідчих (розшукових) дій та їх подальше збереження.

Процедура та умови застосування технічних засобів у кримінальному провадженні є об'єктом багатьох наукових досліджень у галузі кримінального процесу та криміналістики. Зокрема, можна згадати роботи В. С. Бондар, О. В. Капліної, В. В. Коваленко, В. О. Коновалової, Д. О. Літкевич, Д. Б. Сергєєвої, О. С. Старенького, В. Ю. Шепітька, М. Є. Шумила та інших.

У науковій та навчально-методичній літературі такі засоби називаються по-різному: «технічні», «інформаційні», «криміналістичні», «інформаційно-технічні», «техніко-криміналістичні», «науково-технічні» тощо.

Так само різняться і підходи щодо розуміння їх сутності та значення. І. І. Когутич використовує термін «засоби криміналістичної техніки» й розглядає їх як кон-

кретні об'єктивно-наявні чи здійснювані відповідно до їхнього теоретично-методичного викладу способи, прийоми, заходи, спеціальні дії, власне технічні знаряддя, які використовують для досягнення мети кримінального судочинства і виконання обумовлених нею завдань [2, с. 208–209].

Ж. Л. Рибалко, аналізуючи доказування, вживає термін «технічні засоби» та формулює таке визначення: застосування технічних засобів під час доказування – це врегульована нормами кримінального процесуального права діяльність суб'єктів доказування з використання технічних засобів з метою набуття істинних знань про подію і обставини кримінального правопорушення [3, с. 153].

У підручнику «Криміналістика» (2016) використовують і термін «техніко-криміналістичні засоби», і «технічні засоби», і «науково-технічні засоби», формулюють визначення «спеціальних технічних засобів криміналістики», під якими розуміють науково обумовлені, перевірені експериментально і на практиці ефективні технічні засоби, які використовуються суб'єктами кримінально-процесуальної, експертної, оперативної-розшукової і адміністративної діяльності [4, с. 69–79].

У КПК України доволі часто вживається термін «технічні засоби фіксування» [5], під якими О. В. Керевич пропонує розуміти прилади, пристрої, інструменти, матеріали, які використовуються для виконання завдань попередження кримінальних правопорушень, фіксації матеріальної обстановки місць учинення кримінально карних діянь, перебігу та результатів проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, збирання речових доказів, їх слідчого огляду та попереднього дослідження, кримінальної ресстрації, розшуку та затримання злочинців, дослідження речових доказів під час судових експертиз [6, с. 370].

Ю. П. Поляк наголошує на правильності використання терміну «технічні засоби», оскільки (1) низка використовуваних в кримінальному провадженні засобів є не науковими, а суто технічними, (2) окремі засоби були розроблені для потреб оперативної-розшукової діяльності й, хоча й використовуються для отримання доказів, не є криміналістичними. Під технічними засобами він пропонує розуміти прилади, апарати, устаткування, пристрої, інструменти, матеріали, програмне забезпечення, а також методи та прийоми їх гласного або негласного застосування для виявлення, фіксування інформації, яка має значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, вилучення носіїв такої інформації та їх дослідження з метою забезпечення вирішення завдань кримінального провадження. Наведене визначення «технічних засобів» Ю. П. Поляк для забезпечення єдності практики їх застосування пропонує включити і у ст. 3 КПК України [7, с. 76], адже наразі таке визначення там відсутнє.

КПК України містить також низку положень, що передбачають використання технічних засобів, зокрема це п. 11 ч. 3 ст. 42 КПК України, п. 12 ч. 1 ст. 56 КПК України, п. 2 ч. 4 ст. 71 КПК України та інші [5]. Глава 20 КПК України, що регулює порядок проведення гласних слідчих (розшукових) дій (далі також – СРД), містить чимало положень, що передбачають використання технічних засобів при проведенні та фіксуванні окремих видів СРД. У статтях цієї глави зустрічаються терміни: «технічні прилади та технічні засоби», «вимірювання, фотографування», «технічні засоби фіксування», «режим відеоконференції», «електронні засоби» та інші [5].

Серед цілей використання технічних засобів під час проведення СРД варто виокремити: сприяння встановленню максимально точних характеристик об'єктів, що вивчаються, та полегшення їх вивчення; підвищення можливостей уповноваженої законом особи сприйняти інформацію про обставини вчинення кримінального правопорушення та об'єктивно і повно зафіксувати об'єкти, факти

та обставини, що стосуються події кримінального правопорушення; забезпечення накопичення, обробки і швидкого надання необхідної інформації про об'єкт чи подію, які стосуються кримінального правопорушення [8, с. 208].

Підходи до класифікації технічних засобів у юридичній та криміналістичній науковій та навчально-методичній літературі також різняться. Найбільш простим видається підхід В. П. Сабадаш і М. О. Ларкіна, які поділяють технічні засоби за галуззю наукового знання на: 1) загальні (запозичені з різних галузей науки і техніки та використовуються для вирішення криміналістичних задач) та 2) спеціальні (використовуються тільки криміналістикою) [9, с. 25].

В. В. Коваленко класифікує технічні засоби за декількома критеріями: 1) за походженням – на загальнотехнічні та техніко-криміналістичні; 2) за функціональним призначенням – на фотографічні, аудіовізуальні, акустичні, комп'ютерні, механічного виявлення і моделювання слідів, пошукові аналітичні, пошукові пристрої, допоміжні; 3) за видом – на прилади, апаратура і устаткування, інструменти і пристрої, приладдя та матеріали, комплекти технічних засобів, комплекси технічних засобів (пересувні криміналістичні та вибухотехнічні лабораторії, мобільні комплекси); 4) за суб'єктом застосування доцільно класифікувати лише комплекти та комплекси технічних засобів – для слідчого, спеціаліста-криміналіста, спеціаліста-вибухотехніка, дільничного, патрульного, судового медика, експерта [10, с. 5].

Розглянемо більш детально технічні засоби, що застосовуються при проведенні окремих видів СРД.

1. Огляд місця події та обшук. Застосування технічних засобів при проведенні огляду місця події дає можливість з одного боку – зафіксувати обстановку, а з іншого здійснювати заходи, спрямовані на виявлення, фіксацію та вилучення слідів вчинення кримінального правопорушення. Такими технічними засобами, як правило є фотоапарат, відеокамера та валіза криміналіста (валіза слідчого). У випадку застосування фотоапарату та відеокамери, інформація зберігатиметься на цифрових носіях, які за своєю природою також можна вважати технічними засобами і які слід долучити до протоколу проведення огляду місця події як додатки.

Порівняно новим технічним засобом, що може використовуватися в цілях проведення СРД (зокрема огляду чи обшуку) є безпілотні дистанційно-пілотовані літальні апарати (дрони), які застосовуються для аерозйомки, й, на противагу фотоапаратам, дають змогу більш оперативно, повно та точно дослідити та зобразити місце події. Особливо важливим вони є в тих випадках, коли для відображення контексту та повної картини вчинення кримінального правопорушення (наприклад, при дорожньо-транспортних пригодах) важливим є відображення картини з висоти пташиного польоту, або коли перебування на місці події та можливість фіксування всіх елементів у часі є обмеженою.

Д. М. Тичина, А. О. Антошук та Р. В. Перцев, аналізуючи використання дронів при проведенні огляду, вказують на важливість виявлення й огляд усіх предметів і слідів, що можуть мати відношення до розслідуваної події. Дослідники наводять приклад, що відбиток пальця, знайдений на місці вчинення кримінального правопорушення, можна сфотографувати та відправити до експертно-криміналістичного центру безпосередньо за допомогою дрона. Також, дуже корисним є використання дрона при важкості отримання зразків для експертизи з практичних причин (отримання високоякісних цифрових фотографій місць зіткнень в режимі реального часу, коли транспортні засоби та уламки все ще знаходяться на місці події, для дуже швидкої оцінки місця події та звільнення місця події й скорочення періоду перекриття доріг) [11, с. 294].

Так само новими для вітчизняних слідчих та криміналістів є засоби 3D-сканування. Як влучно зазначають

Р. І. Благута, В. С. Бліхар, О. М. Дуфенюк і Р. М. Шехавцов, технологія 3D-сканування дозволяє «заморозити» місце події у тому вигляді, яким воно було на момент огляду, і забезпечує доступ до такого тривимірного зображення усім учасникам кримінального провадження. Така модель зображення дозволяє розглядати місце події з будь-якого ракурсу та відстані як в цілому, так і окремі об'єкти, що відображені в ній, з'ясовувати відстань, яка була між окремими матеріальними об'єктами на момент здійснення сканування, їх розміри з точністю від декількох міліметрів до сотих міліметра [12, с. 89; 13, с. 24–27; 7, с. 94].

Законодавство у ч. 7 ст. 236 КПК України прямо передбачає можливість застосування технічних засобів і при проведенні обшуку, а у випадку житла чи іншого володіння особи вимагає здійснювати фіксування за допомогою аудіо- та відеозапису (ч. 10 ст. 236 КПК України) [5].

О. С. Смірнов та Г. К. Тетерятник звертають увагу на низку невідповідностей, які містяться в ст. ст. 104, 107 та 236 КПК України:

- назва технічних засобів, що використовуються для фіксування обшуку: в ч. 2 ст. 104 і ч. 1 ст. 107 КПК України вони мають назву «звук- та відеозаписувальні», тоді як у ч. 10 ст. 236 КПК України мова йде про «аудіо- та відеозапис»;
- визначення видів обшуку, що підлягають фіксуванню технічними засобами в обов'язковому порядку: у ч. 2 ст. 104 КПК України мова йде про обшук без конкретизації його виду, тобто про обшук взагалі, а в ч. 2 ст. 107 і ч. 10 ст. 236 КПК України про обшук, який проводиться на підставі ухвали слідчого судді;
- безперервність відеозйомки: норми Глави 20 не містять прямої вимоги щодо безперервності відеозйомки. Натомість ч. 2 ст. 104 КПК України на це вказує [5; 14, с. 177].

Такі недоліки законодавчої техніки можуть зумовити появу підстав для оскарження результатів СРД та визнання їх неналежними доказами у справі, а тому очікуємо, що вони будуть усунені законодавцем найближчим часом.

О. О. Андрєєв, Д. Д. Заяць, В. В. Колесніков усі технічні засоби, що можуть застосовуватися під час проведення обшуку, класифікують на пошукові, допоміжні та вимірювальні. До пошукових засобів належать щупи, бури, магнітні шукачі, трали, електроннооптичні перетворювачі, ультрафіолетові освітлювачі, пристрої для виявлення золота (малогабаритний пристрій «Олива»), трупів (газовий індикатор 107 «Пошук-1»). До допоміжних – освітлювальні прилади (ліхтарик, переносні лампи), дзеркала, лупи. До вимірювальних – рулетки та різноманітні лінійки [15, с. 71–76].

Окрему групу технічних засобів обшуку, яку, на думку Ю. П. Поляка науковці несправедливо забувають виділяти, становлять засоби одержання примусового доступу до приміщень, сховищ, речей, про які йдеться у абзаци першому ч. 6 ст. 236 КПК України. Такими засобами є лом, кувалда, електрична або бензинова кутова шліфувальна машина, газовий різак, спеціальний засіб «Ключ», електронні пристрої з криптографічним програмним забезпеченням зламу систем логічного захисту [7, с. 107].

2. Слідчий експеримент. На відміну від огляду місця події та обшуку, КПК України не встановлює прямих вимог щодо використання технічних засобів (зокрема засобів аудіо- та відеофіксації) при проведенні слідчого експерименту, однак можливість такого використання надає.

Усі технічні засоби, що використовуються при проведенні слідчого експерименту Ю. П. Поляк пропонує згрупувати наступним чином 1) технічні засоби фіксації ходу і результатів слідчого експерименту (фотоапарат чи відеокамера); 2) технічні засоби, що допомагають належно оформити протокол і додатки до нього (наприклад, такі складові криміналістичної валізи, як канцелярське приладдя, скотч, пакувальні матеріали тощо); 3) технічні засоби, що сприяють проведенню слідчого експерименту (різні засоби освітлення; вимірювальні прилади (лазерний

далекомір, мірне колесо, шумомір, пристрій для визначення швидкості TruCAM тощо); засоби для реконструкції події чи створення наближених до неї умов (муляжі знарядь, засобів вчинення кримінального правопорушення, манекен людини, розпилювачі води, вентилятори тощо) [7, с. 113].

3. Допит. Особливість допиту в контексті використання технічних засобів полягає в тому, що з огляду на його сутність та зміст як СРД фактично єдиними технічними засобами, що можуть використовуватися при його проведенні, є засоби аудіо-та відеофіксації, які, до того ж, не є обов'язковими.

Однак Н. В. Павлюк вважає, що існує необхідність в обов'язковій відеофіксації допитів за участі неповнолітніх, адже в умовах змагального кримінального процесу можливість перегляду сторонами результатів відеозапису є невід'ємною частиною подальшої оцінки інформації, що надходить не тільки від неповнолітнього, а й про характер і умови проведення допиту [16, с. 107]. У свою чергу С. С. Кудінов наголошує на важливості використання відеозапису при проведенні допиту іноземців та вказує на ризики завідомо неправдивих перекладів або неточностей у перекладі через недостатній рівень кваліфікації перекладача [17, с. 121].

4. Пред'явлення до впізнання. У випадку пред'явлення до впізнання використання технічних засобів можливе як у цілях фіксування, так і безпосередньо для забезпечення можливості проведення такої СРД. У ч. 6 ст. 228 КПК України передбачено можливість пред'явлення до впізнання за фотографіями або матеріалами відеозапису [5]. Очевидно, що такі матеріали мають знаходитися та/або відтворюватися за допомогою технічних засобів: ноутбуки, відеокамери, прожектори, флешки, CD-диски тощо.

Спільною для двох останніх видів СРД є потреба у використанні технічних засобів у тих випадках, коли вони проводяться в режимі відеоконференції. Мова йде про випадки проведення допиту, впізнання в режимі відеоконференції, передбачені ст. 232 КПК України, коли технічні засоби використовуються як для забезпечення зв'язку та самої можливості проведення СРД, так і для фіксування її ходу та результатів. Зокрема у ч. 9 вказаної статті міститься вимога фіксування ходу та результатів таких СРД за допомогою технічних засобів відеозапису [5]. Ба більше, використання технічних засобів в таких випадках може здійснюватися для додаткового забезпечення безпеки, прав та свобод учасників СРД. Йдеться про ч. 10 ст. 232 КПК України, яка допускає зміну зовнішності та голосу осіб, яким забезпечується захист при проведенні СРД [5].

5. Освідчення особи. Освідчення особи, яке проводиться в примусовому порядку, також пропонується проводити в умовах безперервної аудіо- та відеофіксації. Автори колективної монографії «Дотримання прав учасників кримінального провадження під час проведення опитування» вважають, що такі додаткові засоби фіксації, на відміну від протоколу, наочно демонструють заходи переконання, до яких удався слідчий у відношенні особи, щодо якої проводиться освідчення, а також – чи не були порушені конституційні права особи [18, с. 120].

Особливо важливою потреба застосування засобів аудіо- та відеофіксації стала після введення в Україні воєнного стану, що зумовило внесення відповідних змін до КПК України. Так, положеннями п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України передбачено право уповноваженої особи не залучати понятих до проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо це є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я. При цьому висувається вимога обов'язкового фіксування ходу та результатів відповідних СРД доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису [5]. У такому випадку відеозйомка виступає необхідним

заходом, що сприятиме забезпеченню конституційних прав осіб, а також достовірності отриманих результатів проведеної СРД.

У науковій літературі звертається увага, що мова йде саме про «доступні технічні засоби» та відеозйомку. Тобто вимога щодо застосування саме відеокамери не є категоричною, а конструкція норми дає підстави вважати, що законодавець дозволяє використовувати в таких цілях й телефон, але за умови забезпечення безперервності відеозапису на всю тривалість проведення слідчої (розшукової) дії [7, с. 104].

Слід зауважити, що використання технічних засобів при проведенні СРД вимагає обізнаності та достатнього рівня навиків слідчих щодо порядку та умов використання тих чи інших технічних засобів. А тому важливим напрямком службової підготовки та перепідготовки як слідчих, так і спеціалістів є підвищення рівня їх спеціалізованої підготовки у відповідних напрямках [7, с. 94]. Це сприятиме покращенню рівня фіксування ходу та результатів процесуальних дій (у тому числі СРД), а отже мінімізації випадків визнання їх результатів неналежними доказами.

Висновки. Проведений аналіз наукової літератури та чинного кримінального процесуального законодавства України підтверджує важливість використання технічних засобів у кримінальному провадженні в цілях забезпечення можливості проведення та фіксації слідчих (розшукових) дій. Актуальний стан нормативного закріплення дає можливість виявити недоліки законодавчої техніки такі як термінологічні неточності та невідповідності між окремими положеннями, що вказує на наявність напрямків для подальшого доопрацювання й покращення положень КПК України.

Проведений аналіз вказує на можливість використання різноманітних технічних засобів різного спрямування та складності при проведенні більшості видів слідчих (розшукових) дій, й водночас на важливість професійної підготовки слідчих та спеціалістів в напрямку використання таких технічних засобів.

Перспективним вектором подальших досліджень є аналіз практичного застосування новітніх технологій у кримінальному провадженні, таких як штучний інтелект, а також розробка рекомендацій щодо їх ефективного використання та забезпечення дотриманням конституційних та міжнародно-правових прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літкевич Д. О. До питання класифікації науково-технічних засобів у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2018. № 4. Ч. 2. С. 240–245.
2. Когутич І. І. Криміналістичні знання, їх сутність і потреба розширення меж використання: монографія. Львів: Тріада плюс, 2008. 420 с.
3. Рибалко Ж. Л. Роль та місце технічних засобів у кримінально-процесуальному доказуванні. *Юридичний вісник*. 2013. № 3 (28). С. 151–154.
4. Благути Р. І., Гарасимів О. І., Дуфенюк О. М. та ін. Криміналістика : Підручник / ред. Є. В. Пряхін. 3-тє вид. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 948 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 26 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 23.03.2025).
6. Керевич О. В. Застосування технічних засобів фіксування за новим КПК України. *Науковий вісник ЛьвДУВС*. 2013. № 1. С. 367–375.
7. Поляк Ю. П. Застосування технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та використання його результатів під час досудового розслідування : дис. ... д-ра філософії в галузі права : 081. Львів, 2022. 230 с.
8. Поляк Ю. П. Класифікація науково-технічних засобів, що застосовуються для фіксації кримінального провадження. Взаємодія громадянського суспільства, особи і держави: вектор удосконалення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 червня 2021 р.). Київ: ВД «Гельветика», 2021. С. 206–210.
9. Сабадаш В. П., Ларкін М. О. Криміналістика: навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2013. 228 с.
10. Коваленко В. В. Актуальні проблеми застосування науково-технічних засобів спеціалістами при провадженні слідчих дій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2004. 14 с.
11. Тичина Д. М., Антошук А. О., Перцев Р. В. Криміналістичне забезпечення використання безпілотного літального апарату (дрону) у досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. № 78: ч. 2. С. 291–297.
12. Blahuta R. I., Blikhar V. S., Dufeniuk O. M. Transfer of 3D scanning technologies into the practice of criminal proceedings. *Science and Innovation*. 2020. № 16 (3). С. 84–91.
13. Шехавцов Р. М. Правові та криміналістичні проблеми впровадження використання лазерного 3D-сканеру при проведенні окремих слідчих дій. *Криміналістика та судова експертиза*. 2011. № 56. С. 23–28.
14. Смірнов О. С., Тетерятник Г. К. Організаційно-правові питання фіксування обшуку технічними засобами. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 176–179.
15. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій: навч. посібник / О. О. Андреев, Д. Д. Заяць, В. В. Колесніков та ін. Харків: ХНУВС, 2011. 184 с.
16. Павлюк Н. В. Роль відеофіксації під час допиту за участю неповнолітніх підозрюваних. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2020. № 20. С. 103–109.
17. Кудінов С. С. Розслідування злочинів, пов'язаних з участю іноземців: монографія. Харків: ТОВ «Оберіг», 2012. 196 с.
18. Дотримання прав учасників кримінального провадження під час проведення освідування : Монографія / В. І. Галаган та ін. Київ : Центр учб. літ., 2014. 160 с.